

Pilguheit Küprosele

Tähelepanu: kui teisiti ei ole öeldud, hõlmavad kõik statistilised andmed ainult Küprose Vabariigi valitsuse kontrolli all olevaid alasid ja ei puuduta 1974. aastast saadik Türgi sõjalise okupatsiooni alla olevat territooriumi.

Fotod: Pressi- ja infokeskus, Küprose Turismiorganisatsioon, Küprose Keskpank, Euroopa programmide, koordineerimise ja arengu peadirektoraat, Limassoli Merendusarhiiv, www.dreamstime.com

Käesoleva väljaande või selle mis tahes osa kasutamine ärilisel otstarbel on rangelt keelatud.

Käesolevas väljaandes avaldatud andmeid on lubatud tsiteerida, kui kasutatud allikale on asjakohaselt viidatud.

Pressi ja infokeskuse poolt avaldatud väljaanded on kõigile tasuta kättesaadavad.

Pilguheit Küprosele

2

Küprose Vabariik

Riigi andmed

Riigi ametlik nimetus: Kypriaki Demokratia (kreeka k.), Kibris Cumhuriyeti (türgi k.), Republic of Cyprus (inglise k).

Iseseisvuspäev: 1. oktoober.

1960. aastal vabanes Briti koloniaalvõimu ja saavutas iseseisvuse. 1974. aastal tungisid Türgi väed Küprosele ja okupeerisid 36,2% riigi territooriumist. Relvarahujoon jookseb tänapäevani läbi Küprose ja pealinna südame Nikosia, jagades linna ja saare meelevaldselt kaheks osaks.

Ehkki riigi põhjaosa on välisriigi poolt okupeeritud, on Küprose Vabariik ainus rahvusvaheliselt tunnustatud õigusjärgne riik saarel, omades suveräniteeti kogu saare territooriumil, kaasa arvatud Türgi poolt okupeeritud aladel.

Lipp

Küprose Vabariigi lipp võeti kasutusele 1960. aastal, mil riik saavutas iseseisva suveräänse riigi staatuse.

Lipul on kujutatud valgel taustal Küprose saare vaskoranž (pantone 1385 C) kontuurkaart (oranž) ja selle all kaks oliivrohelist (pantone 574 C) õlipuuoksaks. Õlipuuoksad ja valge värvus sümboliseerivad rahu. Vaskoranžil värvusel on kaks tähendust – esiteks räägitakse, et saare nimetus tuleneb muinasaegsest sõnast vask (muinasküprose või sumeri k.) ja teiseks on Küpros antiikajast saadik olnud regiooni peamine vasemaagi kaevandaja ja pakkuja. Õlipuuoksad sümboliseerivad rahu.

Vapp

Vasevärvi (pantone 1385 C) vapikilbil on kujutatud valget tuvi, kes hoiab nokas oliivioksa. Vasemaaki on muinasaegadest saadik Küprosega seostatud. Valge tuvi all olev arv 1960, mis on samuti valge, tähistab iseseisvumise aastat. Kilpi ääristavad kaks oliivrohelist (pantone 574 C) õlipuuoksaks, mis koos valge tuviga sümboliseerivad rahu.

Valitsus

Küpros on presidentaalse riigikorraga iseseisev suveräänne vabariik. Põhiseadus sisaldab valitsuse täitevvõimu, seadusandliku ja kohtuvõimu täidesaatvaid harusid ja annab valitsusele sõltumatu võimu. President on nii valitsusjuht kui ka riigipea.

Riigi juhtimine

President

Vastavalt 1960. aastal vastu võetud põhiseadusele valib presidendi kreekaküproslaste kogukond ja asepresidendi valib türgiküproslaste kogukond otsevalimiste teel. Presidendi ametiaeg kestab viis aastat.

Põhiseaduses on sätestatud, et president ja asepresident omavad nende poolt ametisse määratud ministrite nõukogu (vastavalt seitse ja kolm ministrit) kaudu võrdset täitesaatvat võimu.

President ja asepresident omavad ministrite nõukogu poolt langetatud otsuste ja vastu võetud seaduste ning esindajate koja välissuhteid, riigikaitset ning julgeolekut puudutavate otsuste suhtes võrdset vetoõigust. Põhiseaduses sätestatule vaatamata lahkusid 1964. aastal valitsusest türgiküprose asepresident ja kolm türgiküprose ministrit ning sellest ajast saadik on Küprose valitsuse ministriteks olnud ainult kreekaküproslased, keda on nüüdseks ühtekokku üksteist. Asepresidendi ametikoht on püsinud seni vakantsena.

Ministrite nõukogu

Ministrite nõukogu omab kõikides küsimustes täitevvõimu. Iga minister juhib tema valitsusvaldkonda kuuluvat ministeeriumit ja omab kõikides antud ministeeriumi haldusalasse kuuluvates küsimustes täitevvõimu.

Ministrite nõukogu koosolekutel osalevad ka valitsuse eesistuja ning peaminister.

4

Seadusandlus

Esindajatekoda

Seadusandlikku võimu teostab ühekojaline esindajatekoda. Esindajatekoja liikmed valitakse viieks aastaks. Asutamisel oli esindajatekoda esialgu viiekümneliikmeline, kellest 35 liiget olid kreekaküprose ja 15 liiget türgiküprose kogukonna esindajad. 1985. aastal tõsteti kohtade arv kaheksakümnele – 56 kohta oli mõeldud kreekaküprose ja 24 kohta türgiküprose kogukonna esindajatele.

Pärast seda, kui türgiküprose kogukonna esindajad 1964. aastal valitsusest lahkusid, on esindajatekotta kuulunud ainult kreekaküproslased.

Maroniitide, armeenia ja ladina religioossed kogukonnad, kes kuuluvad kreekaküprose valijaskonna hulka, valivad samuti igaüks ühe oma kogukonna eestkostja esindajatekotta. Antud eestkostjatel puudub küll hääleõigus ja nad ei kuulu ülemkogusse, aga nad osalevad esindajatekoja nõupidamistel. Nendega arutatakse nende poolt esindatavate rahvusgruppide huve puudutavaid küsimusi.

Küprose Vabariigi presidendi kinnitab ametisse esindajatekoda.

1964. aastast saadik, mil asepresidendi ametikoht on olnud täitmata, täidab vabariigi presidendi asetäitja rolli vajadusel esindajatekoja president.

Kohtusüsteem

Kohus omab eraldiseisvat võimu, mis on sõltumatu riigivõimu ülejäänud kahest harust ja on oma pädevuse, kohtuvõimu ja seadusandluse raames autonoomne.

Ülemkohus

Riigi kõrgeim kohus on ülemkohus, mis koosneb kolmeteistkümnest kohtunikust, kellest üks on ülemkohtu president. Ülemkohtu pädevusse kuulub mis tahes seaduse põhiseadusele vastavuse, võimukonflikti või vabariigi mis tahes organi või võimuesindaja pädevuse kontrollimine ja uurimine. Lisaks võetakse ülemkohtus arutlusele kõik esindajatekoja poolt sätestatud ja vabariigi presidendi poolt heaks kiidetud seadused ning kontrollitakse nende vastavust põhiseadusele. Ülemkohtul kui riigi kõrgema astme **apellatsioonikohtul** on õigus võtta arutlusele kõik tsiviil- ja kriminaalasju puudutavad madalama astme kohtuotsused ning langetada lõplik otsus. **Valimiskohtuna** toimival ülemkohtul on õigus võtta arutlusele valimisseaduse sõnastust ja tõlgendamist puudutavad petitioonid ning langetada seda puudutav lõplik otsus. Lisaks toimib ülemkohus ka **admiraliteedikohtuna**, omades nii esimese astme kui ka appellatsioonipädevust.

Esimese astme kohtud

Peamisteks esimese astme kohtuteks on ringkonna kohtud, mis tegutsevad riigi kõikides piirkondades, välja arvatud okupeeritud aladel. Esimese astme kohtud koosnevad ringkonna kohtunikest, ringkonna kohtu vanemkohtunikest ja ringkonna kohtu presidentidest. Ülejäänud esimese astme kohtud on kriminaalkohtud, sõjakohus, töövaidluskohus, rendihalduskohtud, perekonnaasjade kohtud ja hiljuti asutatud administratiivkohus.

Kohtunikud

Esimese astme kohtunikud määrab ametisse, suunab ja ülendab Kohtuasutuste Ülemnõukogu (koosneb ülemkohtu liikmetest), kes ühtlasi kohaldab kohaldab esimese astme kohtunike suhtes ka distsiplinaarjurisdiktsiooni. Ülemkohtusse kuuluvad kohtunikud määrab ametisse vabariigi president.

Sõltumatud võimuesindajad ja organid

Lisaks on riigis sõltumatud võimuesindajad ja organid, mis ei kuulu ühegi ministeeriumi alluvusse, muuhulgas peaprokurör ja riigikontrolör, kes juhivad vastavalt advokatuuri ja riigikontrolli; keskpanga kuberner; õigusvahemees (administratsiooni volinik); rahaasjade ombudsman; avaliku teenistuse komisjon; hariduskomisjon; Euroopa programmide, arenduse ja koordineerimise peadirektoraat; riigikassa; Küprose Energeetikaamet; konkurentsikaitse komisjon; elektroonilise kommunikatsiooni ja sideteenistuse erivolinik; isikuandmete kaitse erivolinik; riigiabikontrolli erivolinik; laste õiguskaitse erivolinik; õigusvolinik; keskkonnavolinik; humanitaarküsimuste ja välisküproslaste volinik; vabatahtlike ja valitsusväliste ühenduste volinik; pakkumismenetluste läbivaatamise talitus; siseauditi talitus; Küprose raadio ja televisiooni talitus; Küprose väärtpaberite ja börsitehingute komisjon.

6

Küprose keskpank

Küprose keskpank asutati autonoomse institutsioonina 1963. aastal. Tänapäeval reguleerib keskpanga tegevust Küprose keskpanga seadus, mis võeti vastu 2002. aastal ja mida muudeti 2007. aastal. Seadus tagab keskpanga sõltumatuse ja kooskõla vastavate Euroopa Majandusühenduse lepetega, Euroopa Keskpankade Süsteemi ja Euroopa Keskpanga põhikirjaga. Küprose keskpank on Euroopa riike ja Euroopa Keskpanga hõlmava ühtse eurosüsteemi integreeritud osa.

Keskpanga peamised ülesanded on järgmised:

- Euroopa Keskpanga rahapoliitiliste otsuste rakendamine;
- ametlike rahvusvaheliste reservide hoidmine ja haldamine;
- pankade järelevalve teostamine;
- finantssüsteemi stabiilsuse tagamine;
- sujuva makse- ja arveldussüsteemi edendamine, reguleerimine ja järelevalve teostamine;
- valitsuse rahaasjade korraldamine.

Kohalikud võimuorganid

Küprosel esineb kaht tüüpi kohalikke võimuorganeid: linnavalitsused ja kogukonna- või vallavalitsused, mille tegevust reguleerivad erinevad seadused. Linnavalitsused moodustavad kohaliku võimuorgani linnades ja turismikeskustes ning vallavalitsused maapiirkondades. Linnapead ja vallavanemad valivad otsevalimiste teel kohalikud elanikud ja nende ametiaeg kestab viis aastat.

Linna- ja vallavalitsused

Iga asula võib taotleda linna staatust, mis otsustatakse ministrite nõukogu nõusolekul kohaliku referendumi abil. Linna staatuse määramise tingimuseks on, et asulas on rohkem kui 5000 elanikku või on asulal piisavalt majanduslikke ressursse, et toimida linnana. Linnavalitsuste peamiseks kohustusteks on ehitustöö, tänavate hooldus ja valgustamine, jäätmekäitluse korraldamine, keskkonnakaitse ja -arendus.

Vallavalitsuste kohustused sarnanevad üldiselt linnavalitsuse ülesannetega, esineb ainult struktuurseid erinevusi. Valitsus pakub enamikule riigi haldusalal asuvatele asulatele ja kogukondadele hädavajalikku administratiiv- ja tehnilist abi.

Rahvusvahelised suhted

Küprosel on paljude riikidega väga head suhted ja Küprose välispoliitika põhimõtteks on osaleda aktiivselt protsessides, mille eesmärk on edendada rahvusvahelist koostööd, rahu, stabiilsust ja jätkusuutlikku ning säästlikku arengut.

Küpros on alati olnud inimõiguste, iseseisvuse ja riikide territoriaalse terviklikkuse pühendunud toetaja ning rahvusvahelise rahu ja julgeoleku veendunud pooldaja. Riigi geograafiline asend võimaldab neid rolli täita nii Vahemeremaade idaosas kui ka Euroopas. Ühinemisest Euroopa Liiduga sai alguse uus ajajärk Küprose suhetes kolmandate riikidega – Küprosest sai sild Euroopa Liidu ja nimetatud riikide vahel. Küpros uurib riikidevahelist koostöötet ning püüab riigisisese ja regionaalse koostöö abil optimeerida ja arendada ressurside kasutamist ning leida võimalusi, mis

edendaksid rahu ja heaolu Vahemeremaade idaosas riikides. Regioonis ulatuslike süsivesiniku varude leidmine on avanud uusi võimalusi koostööks ja mitte ainult antud regiooni riikide vahel, vaid Küprose kaudu ka Euroopa Liiduga.

Küprose Vabariik kuulub mitmesse rahvusvahelisse organisatsiooni, mille hulka kuuluvad muuhulgas:

- Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (1960) ja enamik selle spetsialiseeritud asutused;
- Euroopa Nõukogu (1961)
- Rahvaste Ühendus (1961)
- Maailmapank (1961)
- Rahvusvaheline Valuutafond (1961)
- Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon (1975)
- Maailma Kaubandusorganisatsioon (1995)

8

Euroopa Liidu liikmesriik

2004. aasta 1. mail sai Küprosest Euroopa Liidu täisliige. Kui arvesse võtta Küprose kultuuri, tsivilisatsiooni, ajalugu, euroopalikku kuvandit ja demokraatia, vabaduse ning õiguslikele ideaalidele, millele riik on alati truuks jäänud, oli ühinemine Euroopa Liiduga Küprose jaoks loomulik valik.

Euroopa Liidu seaduste ja määruste (the *acquis communautaire*) kehtestamine Türgi sõjalise okupatsiooni all olevatel aladel on peatunud, kuni okupatsiooni ja riigi vägivaldse poolitamise küsimustes lahenduseni jõutakse. Samal ajal püüab Küprose valitsus koostöös Euroopa Liiduga edendada kahe elanikkonna vahelist majanduslikku koostööd ning parandada Küprose Türgi kogukonna elatustaset.

Küprosel on Euroopa Liidu liikmelisusest küll palju kasu, aga tal on liikmesriigina ka palju pakkuda. Strateegiliselt asub Küpros Euroopa, Lähis-Ida, Põhja-Aafrika ja Aasia ristumiskohas ja muutub üha tähtsamaks piirkondlikuks ärikeskuseks ning rahvusvaheliseks kommunikatsiooni ja transpordi sõlmpunktiks.

Arvestades riigi moodsa infrastruktuuriga, usaldusväärse õigussüsteemiga, maksusoodustustega, vähese korruptiivsusega ja haritud tööjõuga, on Küprosel nii eurooplaste kui ka

teiste rahvusvaheliste ettevõtete jaoks regiooni eelistatuim äritegevusplatvorm.

Pärast ühinemist Euroopa Liiduga on Küprosel läbi viidud märkimisväärseid struktuurireforme, mis on riigi majandusmaastikku oluliselt muutnud. Kaubandust ja intressimäärasid on liberaliseeritud ning hinnakontroll ja investeerimispiirangud on kaotatud. Ehitusvaldkonda ja suurtesse infrastruktuuride projektidesse on kaasatud erasektorid ning monopolid on likvideeritud.

Politiiline kontekst, mida on pärast Euroopa Liiduga ühinemist loodud, avaldab positiivset mõju püüdlustele leida terviklik ning rahvast ja majandust taasühendav lahendus saare haldusjaotust puudutavates küsimustes.

Küpros oli Euroopa Liidu eesistujariik esimest korda 2012. aasta juulist detsembrini. Selle aja jooksul jõuti kokkuleppele ühtse patendikaitse ja euroala ühtse pankade järelevalvemehhanismi (SSM) loomises, Jaapaniga alustati läbirääkimisi vabakaubanduslepingu sõlmimiseks ning sama lepe sõlmiti Singapuriaga. Märkimisväärset edu saavutati ka mitmeaastase finantsraamistiku ja Euroopa ühise varjupaigasüsteemi välja töötamisel.

10

Asukoht ja pindala

Küpros on väike saar pindalaga 9251 km² (3572 ruutmiili), saare läbimõõt idast läände on 240 km (149 miili) ja põhjast lõunasse 100 km (62 miili). Asukoht on strateegiline, paiknedes Vahemere idaosas (33° E, 35° N) Euroopa, Aafrika ja Aasia ristumispunktis ning Euroopat, Lähis-Ida, Venemaad, Kesk-Aasiat ja Kaug-Ida ühendavate vilkate kaubandusteede vahetus läheduses.

Topograafia

Küprosel asub kaks mäestikku: Pentadaktylose mäestik, mis võtab enda alla peaaegu kogu põhjaranniku ja Troodose mäestik, mis asub saare kesk- ja edelaosas ning mille kõrgeim tipp on Olümpose mägi (1953 m üle merepiiri). Küprose põhjapoolne rannajoon on sügav ja kivine, kuid lõunas laiuvad liivarannad. Kahe rannajoone vahele jääb viljakas Messaoria tasandik.

Kliima

Küprose kliima on vahemereline – juunist septembrini valitsevad soojad ja kuivad suveilmad ning novembrist märtsini mahedad ja vihasemad talveilmad, neid eraldavad lühikesed sügis- ja

kevadperioodid. Oktoobris, aprillis ja mais muutuvad ja vahelduvad ilmastikuolud väga kiiresti. Päikesepaistelisi päevi on aastaringelt, eriti päikeseline on aprillist septembrini, kui päeavalgust on keskmiselt üle üheteistkümne tunni päevas.

Taimestik ja loomastik

Seitseteist protsenti saare pindalast on kaetud metsiku loodusega. Looduslikus taimestikus leidub igihaljaid ja lehtpuid, erinevaid põõsaid ja lilli. Taimestik koosneb umbes 1800 algupärasest liigist, alamliigist ja varieteedist. Umbes 140 ehk 7% on Küprose endeemilised liigid. Alpikann (*Cyclamen cyprium*) on kuulutatud Küprose rahvuslilleks ja lepalahine tamm (*Quercus alnifolia*) saare rahvuspuuks.

Küprose loomastikus leidub umbes 7 liiki maismaaimetajaid, 26 liiki kahepaikseid ja roomajaid, 365 linnuliiki ja suur hulk erinevaid putukaid. Rannavetes elutseb umbes 197 kalaliiki ja erinevaid krabisid, käsni ja okasnahkseid.

Suurim maismaaloom, kes tänapäeval veel saarel elutseb, on Küprose muflon – haruldane mägilammas, keda leidub ainult Küprosel.

12

Rahvastik

940 100 (detsember, 2015): - 74,5% (701 000) kreekaküproslased
- 9,8% (91 800) türgiküproslased [ligikaudne arv]
- 15,7% (147 300) välisriigi kodanikud ja töötajad

Rahvastikutihedus: - 102 inimest/km².

Rahvastikustatistika (2015)

Sündimus	10,9 tuhande kohta
Suremus	6,9 tuhande kohta
Loomulik iive	0,2%
Eeldatav eluiga (mehed)	79,8
Eeldatav eluiga (naised)	83,5

Piirkonnad

Rahvastik (dets, 2015)

Lefkosia (Nikosia)	330.000
Lemesos (Limassol)	237.000
Larnaka (Larnaca)	144.200
Pafos (Paphos)	90.200
Ammochostos (Famagusta)*	46.900

* Valitsuse kontrolli all olev ala.

Linnad

Lefkosia (Nikosia) [Küprose pealinn]

Elanikkond (dets, 2015)

241.400

Lemesos (Limassol)

180.300

Larnaka (Larnaca)

84.900

Pafos (Paphos)

63.600

Türgi poolt okupeeritud linnad

Ammochoostos (Famagusta)

38.960

Morfou (Morphou)

7.466

Keryneia (Kyrenia)

3.892

* Mikroloendus, aprill, 1973.

14

Keeled

Ametlikud riigikeeled on kreeka ja türgi keel. Laialt levinud on ka inglise keel.

Religioon

Valdav osa kreekaküproslastest on kristlased ja kuuluvad Küprose Autokefaalse Kreeka õigeusu kirikusse. Türgiküproslased on sunniidi moslemid, kuid maroniidid kuuluvad Maroniidi katoliku kirikusse, armeenlased on peamiselt Armeenia õigeusu kiriku liikmed ja ladina kogukond kuulub Ladina katoliku kirikusse.

Kultuuripärand

- Neoliitikumiaegsed rajatised (Choirokoitia).
- Klassitsistlikud, hellenistlikud ja Rooma monumendid (Salamina, Pafose muistne odeon, Dionysose maja mosaiigid Pafoses).
- Bütsantsi ja ladina kirikud ning kloostrid (Panayia Phorviotissa-Asinou kirik, Ayios Nikolaos tis Stegise kirik, Kykkose klooster).
- Lusignani ja Veneetsia kindlused ja lossid (12.–16. sajand), (Bellapais klooster, Nikoosia Veneetsia müür, püha Hilario kindlus).

- Mošeed (Hala Sultani mošee, Bayraktari mošee).

Erilisi pingutusi tehakse Türgi poolt okupeeritud aladel asuva kultuuripärandi säilitamiseks ja hoidmiseks.

Multikultuursus

Geograafiliselt paikneb Küpros tsivilisatsioonide ristumispunktis ja on sillaks erinevate kultuuride vahel.

Küpros on erinevatel ajajärgudel paljude erinevate võõrvõimude poolt vallutatud olnud, mis on Küprose kultuurile ka oma jälje jätnud. Tänu Küprose geograafilisele ja strateegilisele asendile on riigist kujunenud hea näide ja eeskuju erinevate kultuuride harmoonilisest kooseksisteerimisest. Kõikjal Küprose aladel leidub erinevatele stiilidele, temaatikale ja filosoofiatele viitavaid ajaloo- ning kultuurimälestisi.

Euroopa Liidu liikmesriigina annab see Küprosele eelise edendada põhimõtteid, millele Euroopa ideaalid põhinevad, milleks on rahumeelne kooseksiseerimine, koostöö, mitmekesisuse austamine ja heade ideede ühendamine.

16

Ajalugu

Arheoloogilised leiud tõendavad tsivilisatsiooni olemasolu Küprose aladel juba 12 000 aastat tagasi, 10. saj. eKr (varane neoliitikum või kiviaeg). Kreekapärased jooned hakkasid tekkima alates sellest ajast, kui saare asustasid 13. ja 11. sajandil eKr Mückeene-Ahaia kreeklased. 9. saj. keskpaigas eKr hakkasid saarele saabuma foiniiklased, kes asusid elama peamiselt rannikuäärsesse Kitioni linna. Seejärel oli Küpros järgemööda Assüüria, Egiptuse ja Pärsia ülemvõimu all (8.- 4. saj. eKr). Aastatel 30 eKr kuni 330 pKr kuulus Küpros Rooma riigi koosseisu ja ühes sellega saabus Küprosele ka ristiusk.

Sellele vaatamata säilitas Küpros Kreeka identiteedi ja kuna saar kuulus hellenismiperioodil (310-30 eKr) Ptolemaioste dünastiale ning tänu kreekakeelsele Bütsantsi riigile (330 eKr kuni aastani 1191) etniline pärand saarel säilis. Kreeka keel ja kultuur valitses saarel sajandeid ja ei hääbunud ka siis, kui Küprosel valitsesid järjest erinevad võõrvõimud – Inglismaa kuningas Richard I (Lövisüda) ja templirüütlid (1191-1192), Prantsuse Lusignani dünastia (1192-1489), veneetslased (1489-1571), osmanitürlased (1571-1878) ja britid (1878-1960).

Aastatel 1955-1959 koondusid kreekaküproslased vabadusvõitlusse Briti ülemvõimu vastu. 1960. aastal saavutati iseseisvus ja Küprosest sai konsotsionaalne vabariik. Kreeka, Türgi ja Suurbritannia garanteerisid Küprose iseseisvuse Zürichi-Londoni kokkulepetega ja Suurbritannia suveräniteedi alla jäi kaks sõjaväebaasi. Sõjalised baasid, üks Akrotiris/Episkopis ja teine Dhekelias, hõlmavad saare territooriumist 2,7%.

Poliitiline võim jagunes kreekaküproslaste ja türgiküproslaste vahel vahekorras 7:3. Sellega jäi türgiküprose kogukonnale (rahvusvähemus e 18% rahvastikust) 30% valitsusametitest ja riiklikest ametikohtadest. Lisaks omas türgiküprose kogukond enamikus küsimustes vetoõigust.

Kahe kogukonna vahelised suhted on olnud sajandeid rahumeelsed ja sõbralikud, kuid Zürichi-Londoni leppe teatud tingimused ja 1960. aastal vastu võetud põhiseadus (mis oli küproslastele sisuliselt peale surutud) soodustas sisekonflikti teket ning välisriikide sekkumist. Põhiseadus toonitas kreeka- ja türgiküproslaste erinevusi ning kahe kogukonna integreerumise ja lähendamise asemel soodustas pigem nende eraldumist teineteisest.

Kreekaküproslaste eesmärgiks oli riigi ühtsuse tugevdamine, kuid türgiküproslaste liidrite eesmärgiks oli Türgi jõulise mõjutuse all pigem etniline segregatsioon ja geograafiline eraldatus. See kõik viis aastatel 1963 ja 1967 lühiajaliste kogukondadevaheliste kokkupõrgeteni ning õhurünnakute ja Türgi-poolsete rünnakuähvardusteni. 1964. aastal taandusid türgiküproslased valitsusest, seadusandliku võimu juurest ning riigiametitest.

ÜRO eestvedamisel toimusid aastatel 1968-1974 kokkuleppe saavutamiseks kogukondadevahelised läbirääkimised. Sellel perioodil andsid

kogukondades valitsevad pinged veidi järele ja vägivaldaine vaibus peaaegu täielikult.

1964. aastal, pärast 1963. aasta kogukondadevaheliste kokkupõrgete vallandumist ja Türgi sissetungiähvardusi, saabusid Küprosele ÜRO rahuvalvejõud (UNFICYP) (hetkel alla 900 sõjaväelase). Rahutagamisjõudude peamiseks ülesandeks on kogukondadevahelise puhvertsooni ehk niinimetatud roheline joone valvamine ÜRO 1974. aasta relvarahuleppe tagamine, võttes arvesse, et rohkem kui 40 000 sõjaväelasest koosnevad Türgi väed on endiselt okupeerinud saare põhjapoolse osa.

18

Sõjaline sissetung ja Türgi okupatsioon

1974. aasta 15. juulil korraldas Kreekas võimul olnud sõjaväeline hunta salakokkuleppel kreekaküproslastest abilistega sõjaväelise riigipöörde, et kukutada Küprose demokraatlikult valitud valitsus. 20. juulil tungisid Türgi väed Küprosele arvatava eesmärgiga taastada põhiseaduslik kord, tuues ettekäändeks riigipöörde ja rikkudes rahvusvahelist lepet, millele ta oli ise alla kirjutanud. Põhiseadusliku korra taastamise asemel võtsid Türgi oma kontrolli alla 36,2% Küprose Vabariigi suveräänsest territooriumist, rikkudes sellega ÜRO põhikirja ja rahvusvahelise õiguse põhimõtteid. Vaatamata ÜRO resolutsioonidele, milles nõutakse võõrvägede väljaviimist Küprosel, on Türgi sõjaline agressioon Küprosel kestnud rohkem kui nelikümmend aastat.

Sissetungil ja okupatsioonil olid kohutavad tagajärjed: tuhanded inimesed tapeti ja ligikaudu 180 000 saare põhjaosas elanud kreekaküproslast, üle kolmandiku saare rahvastikust, olid sunnitud oma kodudest lahkuma. Umbes 20 000 kreekaküproslast jäi okupeeritud aladel enklaavidesse ja sunniti tasapisi hirmutamise ja põhilistest inimõigustest ilma jätmise kaudu otsima varjupaika valitsuse kontrolli all olevatelt aladelt. Tänapäeval elab enklaavides umbes 410 kreekaküproslast, kellest enamik on eakad inimesed.

Saare eri paigus elavad türgiküproslased sunniti Türgi liidrite poolt ümber asuma okupeeritud aladele, mille eesmärk oli süvendada etnilist segregatsiooni.

Ligikaudu 1400 kreekaküprose tsiviilelanikku ja sõdurit jäi invasiooni ajal teadmata kadunuks. Osa neist võeti türklaste poolt vahi alla ja mõnda neist oli enne kadumist nähtud Türgis ja okupeeritud aladel asuvates vanglates. Neist paljude saatus on endiselt teadmata, kuna Türgi keeldub humanitaarküsimuste lahendamisel täielikku koostööd tegemast. Türgi poliitika paigutada türklastest uusasunikke okupeeritud territooriumile, on viinud ulatuslike demograafiliste muutusteni – illegaalsete uusasunike arv ületab türgiküproslaste arvu juba peaaegu kahekordselt. Mõistagi on sellel märkimisväärsed sotsiaalsed ja poliitilised tagajärjed türgiküproslaste endi jaoks, kes on korduvalt uusasunike sissevoolu vastu pahameelt avaldanud. Kõige selle tulemusel on tuhanded türgiküproslased välismaale emigreerunud.

Türgi sissetung ja okupatsioon põhjustas saare põhjaosas, mis oli kuni 1974. aastani olnud saare kõige rikkam ja arenenum piirkond, ulatusliku majanduskrahi. Lisaks vähenes invasiooni ajal saare tootmispotentsiaal 70% ja 30% rahvastikust jäi töötuks.

20

Suur osa rikkalikust kultuuripärandist on okupeeritud aladel hävitatud ja lõhutatud ning paljud pühapaigad on rüvetatud. Kuritegude toimepanijateks on peamiselt Türgi sõjavägi ja Türgi kodanikud ning okupatsioonivõimu kaasabil kestab see siiani.

Paljude rahvusvaheliste organisatsioonide poolt tunnustatud ÜRO Peaassamblee ja Julgeolekunõukogu resolutsioonid ning mitmed rahvusvahelised kohtuotsused on Türgi sissetungi ja sellele järgnenud agressiooni Küprose suhtes hukka mõistnud; nõuavad, et põgenikel võimaldataks turvaliselt kodudesse naasta; nõuavad kadunud isikute asukoha või saatuse välja selgitamist; kutsuvad üles austama kõikide küproslaste inimõiguseid ja taastama Küprose iseseisvus, suveräänsus ja territoriaalne terviklikkus. Lisaks on Euroopa Inimõiguste Kohus otsustanud, et Türgi on vastutav tõsise ja süstemaatilise inimõiguste rikkumise eest Küprosel.

1974. aastast saadik on Türgi ja türgiküprose liidrid õnestanud ÜRO egiidi all peetud kreeka- ja türgiküprose kogukondade vahelisi läbirääkimisi, mille eesmärk on olnud Küprose probleem lahendada ja riik taasühendada. Türgi ja türgiküprose juhtide eesmärk on jõuda sellise lahenduseni, et Küpros jääks jäädavalt eraldatuks. Küprose valitsus ja kreekaküproslased pooldavad jätkuvalt riigi algupärase terviklikkuse taastamist ja taasloomumist.

2004. aasta 24. aprillil esitas ÜRO peasekretär Kyprouse probleemi kõikehõlmava lahendamise ettepaneku (Annani plaan V), mis läks mõlemas kogukonnas eraldi, kuid samaaegse referenduminahvahääletusele. Ülekaalukas enamus ehk 75,8% kreekaküproslastest hääletasid plaani vastu, kuna leidsid, et plaanis ei ole jõuvahekorrad piisavalt tasakaalus ning see ei vasta lahenduse peamistele murekohtadele, milleks olid julgeolek, funktsionaalsus ja rakendatavus. Kreekaküproslased lükkasid nendele pakutud tähendusriikka, kuid tõsiselt puuduliku plaani tagasi, kuna see ei oleks viinud saare, selle elanike, institutsioonide ja majanduse taasühendamiseni. Türgiküproslastest hääletas plaani poolt 64,9% (kaasa arvatud illegaalsete Türgi uusasunike hääled).

Täielik kaotus referendumul tühistas vastavalt hääletustingimustele Annani plaani täies ulatuses. Sellele vaatamata on Kyprouse valitsus endiselt pühendunud ÜRO peasekretäri heade nõuannete elluviimisele ja nende protsesside edasiviimisele, mis tagaksid üldlähenduse leidmise. Valitsus on püüdnud taaskäivitada rahukõnelusi, et leida mõlemat osapoolt rahuldav ja kõikide küproslaste õigustatud huve kaitsev lahendus.

Eelpool nimetatud väljavaadete saavutamiseks sõlmisid Kyprouse president Tassos Papadopoulos ja türgiküprose kogukonna liider lepingu, mis sisaldas põhimõtteid Kyprouse probleemi lahendamiseks.

22

Lepinguga kinnitati mõlema kogukonna soovi Kypros taasühendada, mis põhineks kahest piirkonnast ja kahest kogukonnast moodustuva föderatsiooni loomisel ning lepiti kokku protseduurides, mis valmistaksid osapooli ette läbirääkimisteks ja tervikliku lahenduse leidmiseks.

Vaatomata tagasilöökidele, mille põhjuseks oli Türgi poole soovimatus nimetatud kokkulepet tunnistada, käivitati ÜRO rahuprotsess uuesti 2008. aastal pärast president Demetris Christofiase valimist ja ametisse määramist, millele järgnesid kahe kogukonna liidritevahelised otsekõnelused. Läbirääkimised katkesid 2012. aasta kevadel, kui Türgi pool keeldus koostööst rahukõneluste jätkamisel ning oluliste küsimuste lahendamisel.

President Nicos Anastasiades alustas peatselt pärast presidendiks valimist uute kõneluste ettevalmistamist, esitades terve rea ettepanekuid, mis aitaksid taastada kogukondadevahelist usaldust. ÜRO poolt juhitud rahukõnelused jätkusid pärast kreeka- ja türgikyprose esindajate kohtumisega 2014. aasta 11. veebruaril, mil Kyprose Vabariigi president ja türgikyprose liider Dervis Eroglu sõlmisid ühisdeklaratsiooni, millega pandi paika raamistik ning sätestati peamised põhimõtted

Kyprose probleemi lahendamiseks ning täpsustati rakendatavat metodoloogiat.

Vahepeal läbirääkimised peatati Türgi provokatiivse tegevuse tõttu Kyprose majandusvõõndis ning need jätkusid 2015. aasta 15. mail pärast Mustafa Akinci valimist türgikyprose kogukonna liidriks. Sellest ajast saadik on peetud intensiivseid Kyprose probleemi kõiki aspekte puudutavaid läbirääkimisi ning paljudes küsimustes on saavutatud märkimisväärne edasimineku.

President Anastasiades on korduvalt töotanud, et töötab väsimatult, et lõpetada vastuvõetamatu olukord Kyprosel ja saavutada toimiv ning kõikehõlmav lahendus, mis ei parandaks ainult riigi regionaalset rolli, vaid edendaks ka regiooni stabiilsust ja heaolu, muutes Kyprose õpetlikuks näiteks rahumeelsest kooseksisteerimisest turbulentses ühiskonnas.

Eesmärgiks on saavutada rakendatav, kestev ja toimiv lahendus, mis kindlustaks Kyprose Vabariigile kestva ja tänapäevase Euroopa Liidu ning ÜRO liikmesriigi staatuse, täieliku suveräänsuse, iseseisvuse ning territoriaalse terviklikkuse.

Majandus

Ehkki poliitiline probleem on endiselt lahendamata, on valitsuse kontrolli all olevatel vaba turumajandusega aladel pärast 1974. aasta krahhi toimunud märkimisväärne majanduskasv. Majanduslik edu on saavutatud muuhulgas tänu järgmistele faktoritele: turule orienteeritud majandussüsteem; järjestikuste valitsuste mõistlik makromajanduslik poliitika; dünaamiline, paindlik ja ettevõtlik kogukond ning kõrgelt haritud tööjõud. Möödunud kahekümne aastaga on Küprose majanduses peamisteks majandusharudeks kujunemas põllumajanduse asemel teenussektor ning kergetööstus. Tänapäeva Küpros on dünaamilise teenuseturu, arenenud füüsilise ja sotsiaalse infrastruktuuriga ning moodsa majandusega soositud turismimaa. 1. jaanuaril, 2008 ühines Küprose Vabariik ühtse eurosüsteemiga ja riigi ametliku valuutana võeti Küprose naela asemel kasutusele euro.

Rahvusvaheline majanduskriis avaldas olulist mõju ka Küprose majandusele ja valitsus oli sunnitud taotlema abi Euroopa Komisjoni, Euroopa Keskpannga ja IMF-i („Troika“) toetusmehhanismidelt. Laenuleping ja makromajanduslik kohandamisprogramm (Vastastikuse mõistmise memorandum - MoU) kooskõlastati Troikaga 2013. aasta kevadel eesmärgiga taastada majanduslik stabiilsus.

Kolm aastat hiljem, 31. märtsil, 2016 väljus Küpros majanduslikust kohandamisprogrammist, olles edukalt rakendanud programmi rahandus-, pangandus- ja struktuurireforme ning andes sellega märku, et riik on majandussurutisest väljumas.

Eurorühm, IMF ja Euroopa Liidu ametkonnad on Küprost pingutuse ja pühendumise ning oluliste eesmärkide saavutamise eest tunnustanud. Tähelepanuta ei ole jäänud ka tähelepanuväärne majandustõus, mille kasvumäär oli 2015. aastaks tõusnud 1,7 protsendini, pangandussektori stabiilsus, rahandussüsteemi juhtimine jätkusuutlikule rajale, riigivõla vähendamine, naasmine rahvusvahelistele turgudele ning maksevõime jätkuv paranemine rahvusvaheliste reitinguagentuuride hinnangul.

Tunnustatud on ka seda, et valitsus on keskendunud mõistliku makromajandusliku ning rahanduspoliitika pidevale edendamisele ja struktuurireformide elluviimisele. Samuti on valitsuse eesmärgiks säilitada ning edendada veelgi Küprose majanduslikke eeliseid, milleks on arenenud infrastruktuurid ning soodne maksusüsteem ja läbi selle riigi majanduslikku konkurentsivõimet veelgi parandada.

Peale kõige eelpool nimetat on märgatud, et Küprose majandusvööndis (EEZ) läbi viidud otsingute tulemusena on avastatud märkimisväärsed maagaasimaardlad, mis mõjutab keskpikas perspektiivis oluliselt riigieelarvet.

Sektor % kogulisandväärtusest (GVA)* (2015)

Esmane (peamiselt põllumajandus) 2,3%

Teisene (peamiselt tootmine ja ehitus) 10,5%

Kolmandane 87,2%

*Gross Value Added

Muud majandusandmed 2015

Sissetulek inimese kohta EUR 20.732

Inflatsioon (elukallidusindeks CPI) -2,1%

Kasvumäär 1,7%

Töötus 14,9%

Tööjõud 420.961

Tööhõive 361.723

26

Väliskaubandus ja laevandus

Küprose soodne asukoht, soodus maksukeskkond, haritud töäjõud, suurepärased telekommunikatsioonivõrgud, moodne pangandussüsteem ja seaduslik infrastruktuur muudavad riigi hästi toimivaks sillaks Euroopa Liidu ja Lähis-Ida vahel.

Küprose sõbralik ettevõtluskeskkond ja ettevõtust toetavad asutused ei jää võrdluses alla isegi maailma parimatele ärikeskustele. Küpros on loetud viiekümne parima võrdväärsete tingimustega rahvusvahelise ärikeskuse hulka. .

Välisinvestorid saavad ettevõtte otse Äriregistrisse kanda ja vajadusel vastavast ametist ka tegevusloa taotleda. Küpros on ka oluline laevanduskeskus ning riigil on 1704 (2015) registreeritud alusega maailma suurim kaubalaevastik. Küpros on lisaks ka oluline laevandusettevõtluse keskus – riigi territooriumil tegutseb üle 60 laevandusfirma, millest paljud on oma valdkonna suurimad ettevõtted kogu maailmas.

Teenused

Suurusjärgult kolmas ehk teenuste sektor tootis 2015. aastal kogulisandväärtusest 87,2%. Teenussektor pakub ärivaldkonna inimestele laia ja kõikehõlmavat valikut teenuseid raamatupidamisest ja pangateenustest õigusabi, infotehnoloogia, ärikonsultatsioonide, kujunduse, projekteerimise, turunduse, reklaami, tervishoiu ja hariduseni/koolitusteni. Tänu eelpool loetletule ning konkurentsivõimelistele hindadele ja Küprose teenusepakujate professionaalsele hoiakule on saar kujunenud kõrgelt hinnatud ning usaldusväärseks ärikeskuseks.

Olulise panuse Küprose majandusele annab turismisektor. 2015. aastal külastas Küprost üle 2,6 miljoni turisti, kellest enamik oli pärit Suurbritanniast (39,2%), järgnevad Venemaa (19,7%), Skandinaaviamaad (7,5%), Kreeka (5,2%) ja Saksamaa (4,2%). Turismisektori aastakäive ulatus 2,1 miljardi euron.

Nii turismi- kui ka spetsiifiliste teenuste sektor ilmutas pärast majanduskriisi teket tähelepanuväärset vastupidavust ning paindlikkust, mida on toonitanud ja tunnustanud ka rahvusvahelised reitinguagenduurid, ning tänu sellele avaldas majanduslangus nendele sektoritele prognoositust vähem mõju, aidates sellega kaasa kogu riigi majanduse kiirele toibumisele.

Energeetika

Energiaga varustatuse kindlustamiseks, riigi energiatõhususe tõstmiseks ning geostrateegilise rolli parandamiseks otsustati alustada süsivesinikumaardlate otsimist Küprose majandusvööndist. Kaks litsentsimisvoor on juba toimunud, mille tulemusel on sõlmitud kuues erinevas EEZ piirkonnas maavarade uuringulepingud ja kolmas litsentsimisvoor on kohe algamas. 2015. aasta 7. juunil kuulutati välja „Aphrodite“ maagaasimaardla kaubanduslik deklaratsioon, mis kinnitas, et uurimisblokk nr 12 on piisaval hulgal maagaasivarusid. Deklaratsioon tähistas olulist verstaposti Küprose edenemisel süsivesinikumaardlate uuringufaasist süsivesiniku kasutamisaasta. Samal ajal uurib valitsus erinevaid võimalusi, et leida parim süsivesinikke puudutav majanduspoliitika. Ühtlasi töötatakse välja ja tutvustatakse kogu süsivesinikutööstuse ahelasse investeerimist puudutavaid tulevikuväljavaateid.

Sekundaarne sektor

Sekundaarne majandussektor (põhiliselt tootmine ja ehitus) tootis 2015. aastal kogulisandväärtusest 10,5%. Peamised tööstused on toiduaine-, karastusjookide, tubaka-, tekstiili-, rõiva-, jalatsi-, nahktoodete-, metalli-, keemia ning plasttoodete tööstused.

Tööstuse areng

Tööstuse areng omab Küprose majanduspoliitikas olulist rolli. Küprose ühinemine Euroopa Liiduga võimaldab Küprose ettevõtjatel osaleda erinevates tööstustehnoloogiat, tootearendust, turundust ja kutseõpet puudutavates ühenduse programmides, mis aitab omakorda restruktureerimisprotsessidele kaasa. Energeetika-, kaubandus-, tööstus- ja turismiministeeriumi juures tegutsev tööstusarendustalitus (IDS) panustab mitmete investeerimisvõimaluste loomisega tööstussektori kasvu kiirendamisse ning valdkonna konkurentsivõime tõstmisesse vabaturu tingimustes.

28

Import/saabuvad kaubavood

Import/saabuvad kaubavood on klassifitseeritud vastavalt majanduslikule otstarbele, näit. tarbekaubad, kütused ja määrdeained, vahesisendid, transpordivarustus ja kapitalikaubad. 2015. aastal oli peamiseks importijaks EL, moodustades kogu impordist/saabuvatest kaubavoogudest 72,3%. Euroopa Liidu liikmesriikidest olid peamiseks impordiriikideks Kreeka, Suurbritannia, Itaalia, Saksamaa, Holland ja Hispaania.

Eksport/väljuvad kaubavood

Peamiseks eksporditavateks artikliteks on farmaatsiatooted, juust (kaasa arvatud Küprose eriartikkel „halloumi“), kartulid, paberi- ja papijäätmed, klaas ja metall, tsement, kuld, tsitruselised, kala, vääristatud vasest katoovid, puu- ja köögiviljamahlad ning telekommunikatsiooniseadmed. 2015. aastal peamiseks ekspordi sihtkohaks Euroopa Liit, moodustades kogu ekspordist 51,6%. Peamised ekspordiriigid olid Kreeka, Iirimaa ja Suurbritannia. Lisaks läks eksporditavatest kaupadest 26,6% Aasia riikidesse ja 8,9% Aafrika riikidesse.

Ümberlaadimine

Tänu geograafilisele asendile on Küpros kujunenud oluliseks ümberlaadimiskeskuseks. Küprose kaudu liiguvad suured kaubamahud Lähis-Ida ja Kesk-Euroopa turgudele. 2015. aasta reekspordi käive kasvas võrreldes 2014. aastaga 27,4%.

Primaarne sektor

Primaarne sektor (enamjaolt põllumajandus) tootis 2015. aastal kogulisandväärtusest 2,3%. Põhilisteks saadusteks on kartulid, muud köögiviljad, teraviljahelbed, tsitruselised, viinamarjad ja oliivid. Loomakasvatus hõlmas peamiselt veise-, lamba-, kitse-, sea- ja linnukasvatust. Kalandus hõlmab rannalähedast ja traalipüüki ning merevesiviljelust.

Loodusvarad

Saare loodusvaradeks on vask, kips, marmor, bentoniit ja mullapigmentid, kuid nende varud ei ole väga suured. Vesi on Küprosel piiratud loodusvara. Probleemi on lahendatud tammide ja veemagestamistehaste rajamisega.

Tervishoid ja sotsiaalne heaolu

Tervishoiuteenuseid pakuvad Küprosel valitsuse meditsiiniteenuste talitus ja erasektori meditsiiniasutused. Hetkel tegutseb kuus riiklikku üldhaiglat, kaks riiklikku maahaiglat, üks riiklik psühhiaatriaigla ja 40 riiklikku tervisekeskust. Lisaks on saarel kokku 73 erahaiglat, kliinikut ja ambulatoorset polikliinikut ning suur hulk erapraksiseid, kus pakutakse erinevaid eriarstiteenuseid. 2014. aastal oli ühe arsti kohta 295 elanikku.

Terviklik sotsiaalkindlustussüsteem hõlmab kõiki töötajaid ja nende ülalpeetavaid. Kindlustussüsteemi toetused ja pensionid hõlmavad töötus-, haigus-, lapsehooldus-, lehestumise ning tööõnnetuskindlustust ja vanaduspensioni ning surmajuhtumi kindlustust. Lisaks sellele võttis valitsus 2014. aastal ulatuslikuma reformi raames vastu miinimumpalga tagamise skeemi, et tõsta elanike heaolu ja edendada sotsiaalset solidaarsust.

Küprose valitsus pakub ka erinevaid hoolekandeteenuseid, mis hõlmavad laste päevahoiukeskuseid, vanadekodusid, hoolekandeaastutusi puuetega inimestele ja eakatele, tasuta elamispingu Türgi sõjalise sissetungi tagajärjel ümberasunutele, üüritoetuseid ja rahalisi toetuseid kogukonnaorganisatsioonidele.

Haridus

Küprose haridussüsteem hõlmab koolieelseid õppeasutusi, põhikooli, üld- ja kutsehariduskooli, teise taseme järgset, kolmanda taseme eelset haridust, erikooli, kõrgema ja kolmanda astme haridust ning mitteformaalseid institutsioone ja keskuseid. Koolikohustuslikud on kõik kooliealised lapsed kuni 15. eluaastani. Tasuta haridust saab omandada koolieelsetes õppeasutustes, algkoolis, üldhariduskoolis, teise taseme ja teise taseme järgsetes ning kolmanda taseme eelsetes riigikoolides. Tasuta saab osaleda ka riiklike ülikoolide tudengitele suunatud kõrgema taseme hariduse programmides. Küprosel on kolm riiklikku ülikooli: Küprose ülikool ja avatud ülikool asuvad Lefkosias, Küprose tehnikaülikool Lemesoses. Lisaks on Küprosel viis eraülikooli ja 41 kolledžit ning kõrgemat haridusasutust.

Küpros on saavutanud kolmanda taseme õppes häid tulemusi ja enamik teise astme hariduse omandanud õpilased jätkavad õpinguid. Küprosel peetakse väga oluliseks hariduse rahvusvahelisust ja välistudengid saavad Küprose sõbralikus ja turvalises keskkonnas omandada taskukohase tasu eest kvaliteetse kõrghariduse.

30

Kultuur

Kultuurile pannakse Küprosel suurt rõhku, edendades erinevaid kultuurivaldkondi – kirjandust, muusikat, tantsu (moodne ja klassikaline tants), visuaalseid kunste, kino ja teatrit. Igal aastal korraldatakse kunstifestivali „Kypria“, kus astuvad üles kunstnikud ja ansamblid nii Küproselst ja Kreekast kui ka paljudest välisriikidest. Festivali raames toimuvad ooperi-, teatri-, muusika- ja tantsuetendused, näidatakse kino ja korraldatakse kunstinäituseid.

Küprosel on ka palju muuseume. Lefkosias asub Küprose muuseum, mis on saare suurim arheoloogia muuseum. Ekspositsioonid hõlmavad saare ajalugu, keraamikat, skulptuure, metallist objekte, ehtekunsti, hauakambreid, bütsantsiaegseid ikoone ning traditsioonilisi kunstiteoseid ja käsitööd.

Lisaks tegutsevad saarel riiklikud kunstigaleerid, kus eksponeeritakse Küprose nüüdiskunsti kõrval perioodiliselt ka olulise tähtsusega väliskunsti näituseid ning Küprose maalikunstirajajate retrospektiivseid näituseid. Leventise galerii väljapanek hõlmab peaaegu kogu A.G. Leventise kunstikogu ja see on ainus Küprose kunstigalerii, kus leidub teoseid ka Euroopa kunstiajalooost.

Lisaks organiseerib haridus- ja kultuuriministeeriumi juurde kuuluv kultuuritalitus nüüdiskunstinäituseid nii Küprosel kui ka välismaal ning osaletakse koos välisriikidega kultuurivahetusprogrammides. Kultuuritalitus korraldab erinevaid näituseid ja

väljapanekuid ka koostöös välisriikide muuseumite ja kunstiasutustega ning toetab Küprose kunstnike osalemist rahvusvahelistel kunstinäitustel.

Meedia

Küprosel kehtib täielik sõnavabadus. Sõnavabadus ja ajakirjandusvabadus on kaitstud põhiseadusega ning vastavate kaitseb põhiseadus vastavad ajakirjandust, raadiot ja televisiooni puudutavad seadused.

2016. aasta keskpaiga seisuga ilmub Küprosel:

- kuus kreeka- ja kaks ingliskeelset päevalehte ning suur hulk erinevaid nädala- ja perioodikaväljaandeid ning ajakirju.

Tegutseb:

- 8 kogu saart hõlmavat vabalevi telekanalit;
- 18 kogu saart hõlmavat ja 25 kohalikku radiojaama;
- 1 uudisteagentuur (Cyprus News Agency).

Lisaks on saarel hulk eraõiguslikke kaabellevi- ja satelliitlevivõrku. Küprosel asuvad ka mitme rahvusvaheliste meediaväljaannete kontorid ja korrespondendid, kes vahendavad välisuudiseid Lähis-Lda regioonist. Viimastel aastatel on kasvanud kiiresti nii kreeka- kui ka ingliskeelsete veebipõhiste meediaväljaannete hulk.

Kaardid

Kronoloogia

Referentsid

KYPROS - CYPRUS

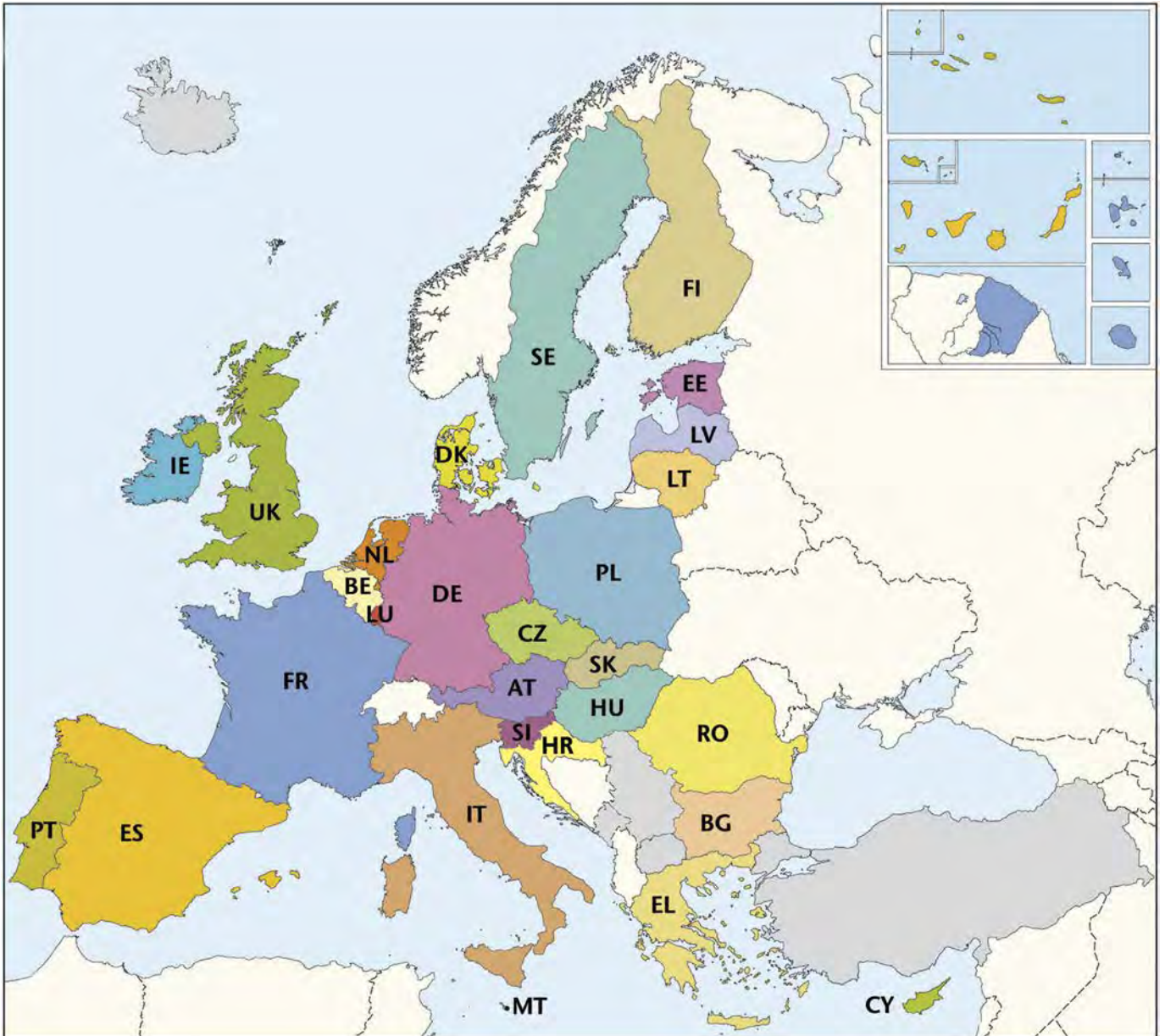
KYPROS - CYPRUS

Geophysical Map of Cyprus

Km 10 5 0 10 20 30 40 Km

REFERENCE	
Motorway	
Main road	
Rivers	
Lakes	
Town	
Community	
Airport	
UN Ceasefire Line (1974)	
District Boundary	
UK Sovereign Base Area Boundary	

The European Union

KRONOLOOGIA

Küprose ajalugu ulatub 10. aastatuhandesse eKr.

2. ja 1. saj. eKr	Mükeene-Ahhaia kreeklased asustavad Küprose, tuues saarele Kreeka kultuuri.
30 eKr – 330 pKr	Küprosest saab Rooma riigi provints.
330 - 1191	Küprosest saab Bütsantsi provints.
1191 – 1571	Küpros on ristirüütlite, Templirüütlite ordu, Prantsuse Lusignani dünastia (1192–1489) Ja Veneetsia (1489–1571) võimu all.
1571 - 1878	Küpros on Osmanite dünastia võimu all.
1878	Osmanid annavad Küprose üle Suurbritanniale.
1914	Suurbritannia annekteerib Küprose pärast seda, kui Türgi ja Saksamaa I maailmasõjas liidu sõlmivad.
1923	Türgi loobub Lausanne'i lepingust tulenevalt kõikidest õigustest Küprosele.
1925	Küpros kuulutati Suurbritannia krooniasumaaks.
1931	Kreekaküproslased korraldavad esimese ülestõusu Suurbritannia ülemvõimu vastu.
1954	Kreeka tõstatab ÜRO peassambleel Küprose enesemääratlemise küsimuse.
1955 - 1959	Vabadusvõitlus Briti koloniaalvõimu alt vabanemiseks.
1959	Zürichis ja Londonis toimunud Kreeka, Türgi, Suurbritannia ja Küprose vaheliste läbirääkimiste tulemusena kuulutatakse Küpros iseseisvaks.

- 16. August, 1960** Küprose Vabariigi väljakuulutamine.
- 1963** President Makarios esitab põhiseaduse muutmise ettepaneku, mille Türgi ja türgiküprose liidrid tagasi lükkavad. Türgiküprose äärmuslaste ülestõus.
- 1964** ÜRO (UNFICYP) saabumine. Türgi korraldab pommirünnaku ja ähvardab Küprost sõjalise sissetungiga.
- 1967** Türgi ähvardab Küprost uuesti sõjalise sissetungiga.
- 1968** Algavad ÜRO-spondeeritud kõnelused kreeka- ka türgiküprose kogukondade vahel kogukondadevahelise konflikti lahendamiseks.
- 15. juuli, 1974** Kreeka sõjaline junta organiseerib riigipöörde Küprose Vabariigi valitsuse vastu.
- 20. juuli, 1974** Türgi tungib Küprosele ja okupeerib kahefaasilise sõjalise operatsiooniga 36,2% vabariigi territooriumist.
- 1983** Türgiküprose liidrid kuulutavad Türgi toetusel Küprose Vabariigi okupeeritud aladel ühepoolset välja „Põhja-Küprose Türgi Vabariigi“. ÜRO Julgeolekunõukogu ja kõik suuremad rahvusvahelised organisatsioonid mõistavad toimunu hukka ja tunnustavad Küprose Vabariigi iseseisvust, suveräänsust ja territoriaalsest ühtsust. Julgeolekunõukogu kuulutab setsessionistliku teo „õigustühiseks“.
- 1990** Küprose Vabariik esitab taotluse Euroopa Majandusühendusega liitumiseks.
- 1998** Alustatakse liitumiskõnelustega Küprose ja Euroopa Liidu vahel.
- 16. aprill, 2003** Küprose Vabariik allkirjastab Ateenas liitumislepingu Euroopa Liiduga.
- 24. aprill, 2004** Kreekaküproslased hääletavad suure häälteenamusega Küprose probleemi puudutava Annani plaani (V versiooni) vastu, kuna plaan ei hõlmanud elanike peamiseid muresid. Türgiküproslased toetasid plaani.

- 1. mai, 2004** Küprose Vabariigist saab Euroopa Liidu liikmesriik.
- 8. juuli, 2006** Küprose president ja türgiküprose liider lepivad kokku põhimõtete kogumis (8. juuli leping), mis võetakse Küprose rahuprotsesside aluseks.
- 1. jaanuar, 2008** Küpros ühineb eurotsooniga.
- 3. september, 2008** Küprose president ja türgiküprose liider käivitavad otsesed ja täieõiguslikud läbirääkimised Küprose probleemi lahendamiseks.
- 1. oktoober, 2010** Küprose Vabariik tähistab 50. vabariigi aastapäeva.
- 1. juuli-31. detsember, 2012** Küprose vabariik on esmakordselt Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja.
- 11. veebruar, 2014** Küprose president ja türgiküprose liider sõlmivad Küprose probleemi lahendamiseks läbirääkimiste taaskäivitamise ühisdeklaratsiooni.
- 15. mai, 2015** Küprose probleemi puudutavate kõneluste jätkamine Küprose Vabariigi presidendi ja türgiküprose liidri vahel ÜRO egiidi all.

REFERENTSID

Lisainformatsiooni leiate järgmistelt internetilehekülgedelt:

Küprose Vabariik – www.cyprus.gov.cy

Küprose Vabariigi president – www.presidency.gov.cy

Esindajate Koda – www.parliament.cy

Pressi- ja infokeskus – www.pio.gov.cy

Välisministeerium – www.mfa.gov.cy

Kaitseministeerium – www.mod.gov.cy

Põllumajandus-, maaelu arendamise ja keskkonnaministeerium – www.moa.gov.cy

Justiits- ja avaliku korra ministeerium – www.mjpo.gov.cy

Energeetika-, kaubandus-, taastus- ja turismiministeerium – www.mcit.gov.cy

Tööhõive-, hoolekande- ja sotsiaalkindlustusministeerium – www.mlsi.gov.cy

Siseministeerium – www.moi.gov.cy

Rahandusministeerium – www.mof.gov.cy

Haridus- ja kultuuriministeerium – www.moec.gov.cy

Transpordi-, side- ja tööministeerium – www.mcw.gov.cy

Tervishoiuministeerium – www.moh.gov.cy

Euroopa programmide, koordinatsiooni ja arengu peadirektoraat – www.dgepcd.gov.cy

Statistikaamet – www.mof.gov.cy/cystat

Keskpank – www.centralbank.gov.cy

Küprose Turismiorganisatsioon – www.visitcyprus.org.cy

Küprose uudisteagentuur – www.cna.org.cy

P.I.O. 25/2017 - 1.500 - Estonian ISBN 978-9963-50-448-0

Avaldaja: Pressi- ja infokeskus, Küprose vabariik.

www.pio.gov.cy

Trükikoda: Konos Press Ltd